

18. VE 19. YÜZYILDA FIRAT HAVZASINDA ŞEYH HASANLI AŞİRETİ'NİN EŞKIYALIK FAALİYETLERİ

*The Banditry Activities Of The Sheikh Hasanlı Tribe in Euprates Area In
The 18th And 19th Century*

Kader Demir-Ahmet Aksın

Dr., Fırat Üniversitesi, Türkiye-Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, Türkiye
e-mail: kaderdemirr@gmail.com-aksin23@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3573-7147-0000-0001-95531573

Near East Historical Review

13/1, January / Ocak 2023
e-ISSN: 2717-6363 (Online)
www.nehrreview.com

Article Type - Makale Türü : Research Article / Araştırma Makalesi
Received Date - Geliş Tarihi : 06.12.2022
Accepted Date - Kabul Tarihi : 03.01.2023
Pages - Sayfa : 67 - 77

doi : <http://dx.doi.org/10.29228/nehrreview.66857>

Citation - Atıf : Kader Demir-Ahmet Aksın, “18. Ve 19. Yüzyılda Fırat Havzasında Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Eşkıyalık Faaliyetleri”, *Near East Historical Review*, 13/1, January, 2023, pp. 67 – 77.

Near East Historical Review

13/1, January - Ocak 2023

67 - 77

Research Article - Araştırma Makalesi

18. ve 19. YÜZYILDA FIRAT HAVZASINDA ŞEYH HASANLI AŞİRETİ'NİN EŞKIYALIK FAALİYETLERİ*

The Banditry Activities Of The Sheikh Hasanlı Tribe In Euprates Area In The 18th And 19th Century

Kader Demir-Ahmet Aksın

Dr., Fırat Üniversitesi, Türkiye-Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, Türkiye

e-mail: kaderdemirr@gmail.com-aksın23@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3573-7147-

Öz

Bu çalışmada M.1186 yılı sonrasında Bağdat'tan Malatya'nın Muşar (Masara kalesi) taraflarına geldiği bilinen Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Fırat Havzasında yapmış oldukları eşkiyalık faaliyeti hakkında bilgi verilecektir. Bahsi geçen Şeyh Hasanlı Aşireti'nin kurucusu olan Şeyh Hasan Anadolu'ya gelerek ikamet etmiş ve bulunduğu yerde yarı özerk olmuş, daha sonra birden fazla kola ayrılmıştır. Birden fazla kola bölünmesi konuştukları dilin de buldukları yere göre şekillenmesine (Türkçe, Zazaca, Kürtçe) sebep olmuştur.

Çalışmamızda Şeyh Hasanlı Aşiretin'den olan kişilerin 18. ve 19 yüzyıldaki eşkiyalık faaliyetleri incelenmiştir. Şeyh Hasanlı Aşireti'nden olduğu belgelerde zikredilen eşkiyaların diğer eşkiya grupları ile birlikte çarşı-pazar bastıkları, adam öldürme, mal ve erzak yağmalama, hayvan gasp etme, yol kapatmak suretiyle eşkiyalıkta bulunma, casusluk yapma, fitne ve fesat çıkarma ve silah gasp etme vs. suçlarını işledikleri görülmektedir. Bu suçlar karşısında Osmanlı Devleti'nin bu kişileri te'dib etme yoluna giderek çeşitli önlemler aldığı hatta aşiret üyesi olan kişilerden bazılarının başları kesilmek suretiyle infaz edildiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmamızda Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivinde bulunan çeşitli defter serileri ve belgelerden istifade edildi. Bunların yanında konumuzla ilgili olan tetkik eserler de kullanıldı.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Ekrad, Eşkiyalık, Fırat Havza, Şeyh Hasan.

Abstract

This study will give information about the banditry activities of the Sheikh Hasanlı Tribe, known to have come to the Muşar (Masara castle) region of Malatya from Baghdad after 1186 A.D. in the Euphrates River Valley. Sheikh Hasan, the founder of the Sheikh, as mentioned above Hasanlı Tribe, came to Anatolia and resided, became semi-autonomous in the region, and later split into more than one branch. The division had led to changes in the language they speak compatible with the location (Turkish, Zazaki, Kurdish).

In our study, the banditry activities of people from the Sheikh Hasanlı Tribe in the 18th and 19th centuries have been examined. The bandits, mentioned in the documents as being from the Sheikh Hasanlı Tribe, have been seen to have raided the bazaars together with other bandit groups, killed people, looted goods and supplies, extorted farm animals, blocked the roads, made espionage, sedition and mischief, and the usurpation of weapons. Against these crimes, it has been determined that the Ottoman Empire took various measures to redeem these people; even some of them who were members of the tribe were executed.

In this study, we will utilize various series of notebooks and documents in the Ottoman Archives of the General Directorate of State Archives. In addition, research works related to our subject were also used.

Keywords: Alevism, Ekrad, Banditry, Euprates Area, Sheikh Hasan.

* Bu çalışma 16-17 Nisan 2020 tarihli Uluslararası Baskil Sempozyum kitabında basılan "Osmanlı Arşiv Belgelerine göre Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Fırat Havzasında Eşkiyalık Faaliyetleri" adlı bildiri metninin genişletilmiş şeklidir.

Giriş

Çalışmamızın konusu olan Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Malatya, Tunceli, Erzincan, Sivas, Gümüşhane, Erzurum, Bingöl ve Muş illerinde yaşadıkları bilinmektedir. Şeyh Hasanlı Aşireti'nin geniş bir topluluk oluşturması ve birçok kola ayrılması sebebiyle konuştukları dil de buldukları yerlere göre Türkçe, Zazaca ve Kürtçe olarak şekillenmiştir.¹

Şeyh Hasanlı Aşireti hakkında yapılan çalışmaları incelendiğinde, Doğu Anadolu'da Şeyh Hasanlı topluluğunun iki farklı koldan meydana geldiği anlaşılmaktadır. Araştırmacı yazar Veli Saltık, Şeyh Hasanlıları; Ehlibeyt'ten gelen Şeyh Hasanlılar ve Zeynel Abidin soyundan gelerek "Seyyit" olarak adlandırılan Dede Şeyh Hasanlar olarak ikiye ayırmaktadır.

Birinci kol olarak sınıflandırılan Ehlibeyt Şeyh Hasanlar'ın, Zeynel Abidin'in soyundan geldiklerini ve bu topluluğun Dede Şeyh Hasanlar olarak adlandırıldığını görmekteyiz. Dede Şeyh Hasanlar'ın Alevi inanç önderliği yaptıkları ve Seyyit oldukları hakkında bilgi vermektedir. İkinci kol olarak sınıflandırdığı Şeyh Hasanlılar'ın ise Moğol kökenli olduklarını, buldukları yerde asimile olarak Zazalaştıkları bilgisini vermektedir. Ayrıca bu topluluk için Aşiret Şeyh Hasanlar ismini de kullanmıştır. Farklı bir görüş sunan ve Şeyh Hasan soyundan geldiğini belirten araştırmacı yazar İsmail Onarlı ise Şeyh Hasanlı Aşireti'nin üç aşiretten meydana geldiğini ileri sürmektedir. Onarlı bunları; on iki oymaklı Şeyh Hasanlı kolu, on iki oymaklı Seyyidanlı kolu ve Bahşişli Oymakları şeklinde sınıflandırmıştır. Bunun yanı sıra Baliyan Aşireti'nin bir bölümünün, Koçgiri Aşireti'nin bazı oymak ve obalarının da Şeyh Hasanlı topluluğuna bağlı olduğu bilgisini vermektedir. Onarlı, Şeyh Hasanlı Aşireti'ne ismini veren Şeyh Hasan'ın Bayat Boyu On-Er Oymağı'nın beyi olduğunu belirtmektedir.² Bu konuda Saltık, bu durumun çelişkili olduğunu Şeyh Hasan'ın anne tarafından bu boydan gelmiş olsa bile baba tarafından bu boydan gelmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Kızılbaş Aleviliğinde Ali soyundan gelmeyenlerin "Pir, Dede ve Mürşit" olamayacaklarını belirtmiştir. Bu savını da Şeyh Hasan Onerli'ye verilen bir yol izin belgesinde "12 imam ve şanlı evlatlarından Şeyh Hasan'ın geçtiği..." sözlerinde Şeyh Hasan'dan 12 imam soyundan gelen kişi olarak hitap edilmesine dayandırmıştır. Saltık, ayrıca ikinci grupta Aşiret Şeyh Hasanlar olarak adlandırmış olduğu bu grubun lideri olan Şeyh Hasan'ın Alaattin Keykubat zamanında Arapkir subaşılığına atanması sebebiyle "Dedelik" unvanının kardeşi Şeyh Ahmet'e kaldığını belirtmiştir. Bu sebeple ocaklarının adının Şeyh Ahmet Dede Ocağı adını aldığını belirtmiştir.³ Şeyh Hasanlılar, bugünkü Elazığ'ın Baskil (Muşar) bağlı Tabanbükü (Şeyh Hasan) köyüne yerleştikleri bilinmektedir.⁴ Baskil'in sınırlarının bir kısmı, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde, Harput Sancağı sınırları içerisinde iken küçük bir kısmı ise Malatya Sancağı içerisindeydi. Harput Sancağı içerisinde bulunan bölüme Hersini nahiyesi, Malatya içerisinde bulunan bölüme ise Muşar nahiyesi denmektedir.⁵

Kanuni Devri Malatya tahrir defterinde Şeyh Hasanlı Aşireti ile ilgili yansıyanlar şunlardır; Şeyh Hasanlı köyüne Şeyh Ahmet Taval adında birinin gömüldüğü, bu konu hakkında vilayet defterine ise kimsenin vakıf olarak yazılmadığı ve vergi muafiyetinin verilmediği

¹ Veli Saltık, "Dede Şeyh Hasanlar ile Aşiret Şeyh Hasanlar", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 66, 2013, s. 280-282, 287.

² İsmail Onarlı, "Şeyh Hasanlı Aşiretleri Konfederasyonu Oymak ve Obalarının Yerleşik Yörelerindeki Söylence ve İnanç Motiflerinin Nesnel ve Tarihsel Temelleri", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 14, 2000, s. 93.

³ Veli Saltık, "Dede Şeyh Hasanlar ile Aşiret Şeyh Hasanlar", s. 283-284, 287.

⁴ Refet Yinanç-Mesut Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Ankara 1983, s. 102.

⁵ Enver Çakar, *Elazığ Baskil Yöresi Aşiretleri*, Ankara 2012, s. 16-17.

belirtilmiştir. Daha sonra vakıf defterine, Şeyh Hasanlı köyü ile 4 parça mezra kaydedilerek 28 kişi muaf olarak şerh düşülmüştür. Ayrıca mufassal defterine mezra adı kaydedilmeden 13 kişi daha muaf edilerek sayı 31'e yükseltilmiştir. Bu kişiler muaf olduklarını Nişancı Mehmet ile vilayet defterine yazdıktan sonra vakıf defterini yakarak yok etmişlerdir. Daha sonra ellerindeki mufassal defter kaydı ile Şeyh Hasanlı Köyü'nü istediklerinde ise bundan önce buranın tımar olduğunu sonra burasının vakıf olduğu üzere devlete arz edilerek hassa-i hümayuna kaydedilmesi istenmiştir. Bunun üzerine bu yol üzerinde bulunup yolculara hizmet vermeleri şartı ile eski defter doğrultusunda 13 kişi muaf edilmiştir. Ahmet Paşa zamanında kişiler Halep'e giderek eşkıyalık yaptıklarından dolayı bu kişilerin vakıfları geri verilmemiştir. Bunun üzerine 33 kişiye "adı geçen Pir'in gerçek evlatlarıdır" diye muafiyet verilmiş, ayrıca 36 kişi daha muaf olmak istemiştir. Bu durum teftiş edildiğinde, Karababa'dan aşağı yazılan 127 neferin vergi vermeyerek 4 köyü yaktıkları ve ellerindeki eski kayıtlar ile köyün en olmayan yerlerini dahi göstererek "ol mezra yeridir" diye fitne ve fesat taraftarı olduklarından dolayı adı geçen köyler has olarak kaydedilmiştir.⁶ 1705 tarihinde ise Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Malatya kazasına bağlı Gerger'de otururlar iken sonrasında Çemişgezek, Pertek ve Sağman kazalarına bağlı köylere giderek bölgede yaşayan halkın yerlerini terk etmelerine sebep olmuşlardır.⁷ Bu konu üzerine Çemişgezek kadısı tarafından yapılan şikâyet ile Şeyh Hasanlı eşkıyalarının bundan önce buldukları yere geri dönmeleri emredilmiştir.⁸

Çalışmamızda Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Fırat Havzası'nda yapmış oldukları eşkıyalık faaliyetleri üzerinde durularak, bu faaliyetlerin toplum ve devlet görevlileri üzerindeki etkilerini incelenecektir.

1. Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Eşkıyalık Faaliyetleri

Eşkıyalık, "haydut,⁹ günahkâr, asi,¹⁰ yol kesen, harrâbe, eşirrä, harâmi ve kuttâu't-tarik"¹¹ isimleri ile de anılmaktadır. Tarih boyunca iktisadi ve politik birtakım bozulmalar neticesinde bireylerin canına, malına kast etme, zulüm ve zorbalıkta bulunma gibi eşkıyalık fiillerine sık sık rastlanılmıştır.¹² Ayrıca Osmanlı toplumunun çeşitli dini inanca ve farklı kökene sahip olması da devletin buhranlı zamanlarında sorun teşkil etmiş ve bu durum suç oranlarının artışı etkilemiştir.¹³

Çalışmamızın bu bölümünde Şeyh Hasanlı Aşireti'nin M. 1776-1905 (H. 1190-1323) yılları arasındaki eşkıyalık faaliyetleri üzerinde durulacaktır. Şeyh Hasanlı Aşireti buldukları bölgede 12 kısım köyden meydana gelmektedir.¹⁴ İncelenen arşiv kaynaklarından hareketle, Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yaptıkları eşkıyalık olayları şu şekilde sınıflandırabilir: yaralama, adam öldürme, mal, eşya ve hayvan gasp etme, başka eşkıyalar ile veya devlet adamları ile birleşerek köy basma, halkı haksız yere cezalandırma, silah ve cephane gasp etme, asker üzerine ateş açma ve asker kaçırma, vergi almak, yolları kapatmak, devlet adamlarının, Rus konsolos

⁶ Refet Yinanç-Mesut Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, s. 103.

⁷ Suat Akgül, *Amerikan ve İngiliz Raporları Işığında Dersim*, 3. Baskı, İstanbul 2004, s. 20.

⁸ İbrahim Yılmazçelik, *Osmanlı Devleti Döneminde Dersim Sancağı İdari, İktisadi ve Sosyal Hayat*, 3. Baskı, Ankara 2017, s. 122.

⁹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 26. Baskı, Akaydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010, s.271.

¹⁰ Ali Bardakoğlu, "Eşkıya", *TDVİA*, C.11, İstanbul 1995, s.463.

¹¹ Mücteba İlgürel, "Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri", *TDVİA*, C.11, İstanbul 1995, s.467.

¹² Mücteba İlgürel, "Osmanlılar'da Eşkıyalık Hareketleri", s.466-467.

¹³ Mehmet Yavuz Erler, "Trabzon Vilayeti'nde Kanun Kaçakları (1856-1869)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 19, Ankara 1997, s.69.

¹⁴ *BOA, Y. PRK. ASK. 165/46.*

vekili ve Düyûn-ı Umûmiye ecnebi memurlarına ve askerlere saldırarak, yaralama, adam öldürme ve mallarını gasp etme, Ermeni eşkıyalar ile çarpışma, diğer aşiretler ile husumet.

Osmanlı Devleti, Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yapmış olduğu eşkıyalık faaliyetlerine bazen sessiz kalmıştır. Bunun sebebi, yaşanan olumsuz iklim şartları ve bölgenin fiziki durumu sebebiyle çaresiz kalmalarıdır. İncelenen kaynaklardan hareketle eşkıyaları bastırmak için asker toplandığı, kişilerin başka bir bölgeye sürüldüğü, bazıları hapsedilirken bazılarının da başlarının kesilerek Divan-ı Hümayun'da sergilendikleri, eşkıyalara destek veren memurların görevlerinden azlolunduğu görülmektedir. Arşiv kaynaklarından hareketle Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Pülümür, Çarsancak, Çemişgezek, Ducek, Kuzican, Eğin, Kemah, Gürcanis, Erzincan Terhan, Kiğı Şeyh Hasanlı Nahiyesi ve Erzurum gibi yerlerde eşkıyalık faaliyetini sürdürdüğü tespit edilmiştir. Bu bölgede Şeyh Hasanlı Aşireti'ne destek verenlerin; 12 kısımlı Şeyh Hasanlı nahiyesi halkının, bölgede yaşayan Desimli (Disimli), Savatlı, Gevanlı, Yahşili, Gülabi, Lolanlı aşiretleri ve bazı memurlar olduğu görülmektedir.

Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yapmış oldukları eşkıyalıklara bakıldığında; 18 Mart 1776 tarihli belgede, Erzincan'da Şeyh Hasanlı ve Gevanlı ekrad eşkıyaların 3-5 yıldan beri günahsız kişilerin mallarına ve hanelerine el koyduklarını, adam öldürdüklerini ve tecavüzde buldukları görülmüştür. Bu durum üzerine bölgede oturan ehl-i ırz, köy ve kasaba ahali bu durumdan şikâyetçi olmuşlardır.¹⁵ Bu belgeye göre; halkın yapılan eşkıyalık faaliyetlerinde sadece mallarını değil namuslarını ve canlarını kaybettiklerini görmekteyiz. Belgelerden anlaşıldığına göre yapılan zulüm ve zorbalığın bir kereye mahsus olmadığını 3-5 yıldır devam ettiğinin belirtilmesi de yapılanlara caydırıcı bir ceza verilmediğini ya da baş edilemeyecek güçte olduklarını göstermektedir. Yine bu konu hakkındaki 18 Mart 1776 tarihli diğer bir belgede Şeyh Hasanlı ve Gevanlı ekrad eşkıyalarının birleşerek yaptıkları eşkıyalıkların 3-5 seneden beri devam etmesi üzerine halkın yaptığı şikâyet sonucunda te'dib amacıyla memur tayin edilmiş. Ancak mevsimsel sebeplerden dolayı yapılacak olan hareketin üç ay sonraya ertelendiği görülmüştür. Bu sebeple Çemişgezek, Eğin, Kemah, Gürcanis, Erzincan, Tercan ve Kiğı kazalarının bey, voyvoda ve diğer memurları bu süre zarfında buldukları yerleri muhafaza edeceklerini bildirmişlerdir.¹⁶ Anlaşıldığı üzere yapılan eşkıyalık faaliyetlerine kayıtsız kalınmamıştır. Fakat eşkıyalar, buldukları Doğu Anadolu Bölgesi'nin fiziki ve iklim şartlarını kendileri için avantaja çevirmişlerdir. Bu sayede üzerlerine yapılacak olan hareketin ertelenmesi yapılanların yanlarına kâr olarak kalmasını sağlamıştır. Ertelenen bu 3 aylık süreçte adı geçen eşkıyalar faaliyetlerine devam ettikleri gibi halkta bunlara boyun eğmek zorunda kalmıştır. Yapılanlar sonucunda adalet bulamayan halkın aklındaki düşünce ne olabilir? Kanaatimizce eşkıyalık yapan kişilerin yaptıklarının yanlarına kâr olarak kalması onların da eşkıyaların yanında yer almalarına sebep olmuştur. Çünkü ya eşkıyaların yaptıkları zorbalığa maruz kalacaklar ya da yanlarında yer alarak en azından namuslarını ve canlarını korumuş olacaktı. Bu sayede yanlarına adam toplamada zorluk çekmeyen eşkıyalar buldukları yerlerden çıkarak çevre yörelere kadar ellerini uzatmaktan çekinmeyeceklerdir.

¹⁵ "... üç beş seneden beru orta münâza'asıyla ita'atden hurûc ve bu takrib fiten-i (fitne) 'azime peyda olub nice bicürmlerin emvâl ve eşyaları ve haneleri nehb-u ğâret olunduğundan ğayrı taife ekradı her birileri istishab ve ebnâ-i sebîl ve vedi'allah olan re'ayanın emvalleri zabt ve 'alenen kat-i nüfus ve hetk-i ı'raz misillü hâlâta cesaret ..." BOA, AE. SABH. I. 202/13506.

¹⁶ "... bu sene-i mübâreke vuku' bulan şiddet-i şitâ takribiyle üç maha dek harekete imkân olmadığını beyân ve Çemişgezek ve Eğin ve Kemah ve Kercanes ve Erzincan ve Terhan ve Kiğı kazalarının beg ve voyvodaları ve sâir me'murları vakt-i hareket hulûlüne değın mu'aber ve mesâliki gereği gibi eşkıyadan muhafazaya ta'ahhüd-ü birle vakt-i merkûme değın imhâle müsâ'ade buyurulması istid'a ve 'arz ve muhızırlar i'ta eylediklerine binâen ..." BOA, AE. SABH. I. 202/13506.

Şeyh Hasanlı ekradının yaptıkları zorbalıkları tamamen ortadan kaldırmak için Osmanlı Devleti “harben” veya “salimen” bir an önce bitmesi için harekete geçmiştir. Bu durumu açık bir şekilde özetleyen 6 Ocak 1783 tarihli bir belgede; Erzurum eyaletinde olan Disimli ve Şeyh Hasanlı ekradının bir an önce defedilmeleri için tatar kulları vasıtasıyla bir ferman gönderilmiştir. Bunun karşılığında Disimli ve Şeyh Hasanlı ekradının barış için hüccet gönderdikleri görülmektedir. Erzurum, Çarsancak ve Çemişgezek taraflarında olan ekrada barışın kabul ettirildiği bildirilmiştir.¹⁷ Belgeden görüldüğü üzere devletin ne şekilde olur ise olsun artık eşkıyalardan kurtulmak istediğini ve bu durumdan ne kadar muzdarip olduğu görülmektedir. Ayrıca Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Acemoğulları ile aralarında eskiden beri olan anlaşmazlığın tekrar meydana gelmesini engellemek için orduya bu durum bildirilerek güçlendirme sağlanmıştır. Fakat iki taraf arasında çıkan çatışmada 31 ölü, 30 yaralı ve 70 atın telef olduğu belirtilmiştir. Bu konu hakkında tedbirlerin alınması tembih edilmiştir.¹⁸ İncelediğimiz 12 Ekim 1905 tarihli belgede; aşiretlerin aralarındaki anlaşmazlıklarda bile devletin etkisiz kaldığını ve bu durumun vahim bir şekilde sonuçlandığını görmekteyiz.

Şeyh Hasanlı Aşireti'nden bazı kişilerin yaptıkları eşkıyalık faaliyetlerinin yanı sıra vergilerini de vermeyerek de zorluk çıkardıklarını görmekteyiz. Bu konu 31 Ocak 1888 tarihli belgede şu şekilde ifade edilmiştir; Kuzican kazasına bağlı Balayan ve Aşuran nahiyeleri ahali olan Şeyh Hasanlı Aşireti ödemeleri gereken vergiyi vermediklerini ve Erzincan'a gitmedikleri müddetçe tahsil memuruna cevap vermeyeceklerini bildirmişlerdir. Ayrıca bu durumu Erzincan'daki ashaptan bazı kişilerin teşviki ile yaptıklarını ve böyle ashaptan akçe alınmayacağını bildirmişlerdir. Bu durumun bildirilmesi üzerine gönderilen emirde; Erzincan'ın aşiretler bakımından önemli bir yer olduğuna ve aşiretlerin burada yoğunlukta olması sebebiyle isteğin kabul edilmediğini çünkü hükümete itaatlerinin ve kontrol edilmelerinin zor olunacağından bahsedilmiştir.¹⁹ Gönderilen emirden anlaşıldığı üzere aşiretlerin beraber hareket etmelerinin devleti zor duruma düşüreceği ve devlete olan itaatsizliğinin önünün alınamayacağı korkusunun yaşandığı görülmektedir.

Şeyh Hasanlı aşiretinden bazı kişilerin Kuzucan kazasında bulunan Hober Memlahası göllerinden çıkarılan tuzu dahi gasp ettiği arşiv kayıtlarına yansımıştır. Bu hususa örnek verecek olursak, 2 Haziran 1890 tarihli bir belgede; Kuzucan kazasında bulunan Hober Memlahası göllerinden 1883/1884 tarihinde silahla tuz gasp eden kişilerin yakalanarak gasp edilen tuzların geri alınması istenmiştir. Bu eşkıyaların Şeyh Hasanlı Aşireti içerisinden olduklarını bu sebeple yakalanmaları için kâfi derecede asker sevkine muhtaç olduğu belirtilmiştir.²⁰ Yine 15 Ağustos 1890 tarihli bir diğer belgede tuz gaspının yayılmaması için eşkıyaların bir an önce te'dib edilmeleri istenmiştir.²¹

Şeyh Hasanlı Aşireti eşkıyalarının yaptıkları zulüm ve zorbalığa, yapılan zulmün boyutuna Bab-ı Ali Evrak Odası'ndan çıkan bir telgrafı örnek olarak gösterebiliriz. 25 Aralık 1894 tarihli belgeye göre; Kuzucan ekradından olan Şeyh Hasanlı ve Lolanlı Aşireti'nin birleşerek vergi almaya kalkıştıkları, gittikleri yerlerde halkın mal ve eşyasını gasp ederek adam

¹⁷ “... Disimi ve Şeyh Hasanlı ekradının ber-mantuk-u emr-i celilü'ş-şan harben ve selmen bir an evvel def'-i ğaileleri bu def'a tatar kulları yediyle şeref-bahş vurud iden ferman ferma-yı samiye-i hazret-i ulya-yı na'mane üzere eyalet-i Erzurum'da vakı olan Disimi ve Şeyh Hasanlı ekradının müsalemet-i vech üzere istimanlarını havi ahz olunan hüccet-i şeriyyelerinin...” BOA, C. DH. 182/9086.

¹⁸ BOA, Y. PRK. UM. 77/49.

¹⁹ BOA, DH. MKT. 1481/84.

²⁰ BOA, DH. MKT. 1728/20.

²¹ BOA, DH. MKT. 1751/72.

öldürdükleri görülmektedir. Ayrıca birkaç gün sonra Kuzucan'ın Banceras köylü Yako Ağa'nın 30'dan fazla aşiretiyle birleşerek Cencege köyüne hücum ettikleri, Hacı Muktađ adındaki kişiyi katlederek parça parça ettikleri ve birçok adamını dahi katledeceklerini söyledikleri bilgisine ulaşılmaktadır. Bunun üzerine imanlarının kalmadığını ve hayatlarının tehlikede olduğunu belirterek yardım istemişlerdir.²² Yaptıkları eşkıyalık faaliyetleri ayyuka çıkan Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yaptıkları zulmün de boyutunun sınır tanımaz hale geldiğini görmekteyiz. Köyün azası, muhtarı, imamı ve öldürülen kişinin oğlu tarafından çekilen bu telgrafta kişilerin ne kadar korku içerisinde olduklarını, imanlarının kalmadığını ve hayatlarının tehlikede olduğu bilgisi ile anlaşılmaktadır.

İncelenen kaynaklarda, Şeyh Hasanlı Aşireti eşkıyalarının istediklerini elde edemedikleri zaman bu duruma engel olan askerlere olan uygunsuz davranışlarını gösteren belgelere de rastlanmıştır. Mesela Erzurum'dan Dahiliye Nezaretine gönderilen 3 Ağustos 1896 tarihli bir telgrafnamede, Şeyh Hasanlı Aşireti'nin Lolanlı Aşireti ile birleşerek Gırlavik köyüne hücum etmek istedikleri fakat köy civarında olan bir grup askerin buna engel olduğu bildirilmiştir. Bu durum üzerine bunları takip etmeleri için daha önce gönderilen 8 askerin eşkıyalar ile karşı karşıya geldiği ve askerlerin kılıçtan geçirilerek ağır yaralandıkları görülmektedir. Eşkıyaların 5 askeri tutarak Zanzik köyüne kadar yanlarında götürdükleri, üzerlerindeki silah, cephane ve eşyalarını aldıktan sonra 3 askeri bıraktıkları bilgisi verilmiştir.²³

Özellikle Fırat Havzası'nda yer alan aşiretlerin çok fazla olması ve birbirleriyle birleşerek halka, devlet memurlarına ve askerlere yaptıkları zulüm, zorbalık ve verdikleri zararlar o bölgedeki otoritenin bozularak güven ve emniyetten yoksun bir hale geldiğini göstermektedir. Bu durumda aşiretlerin baskısı altında kalan halkın, devletten bekledikleri yardımları görmemeleri ve bölgede bulunan voyvodaların da eşkıyalarla birlikte hareket etmeleri üzerine, bir müddet sonra eşkıyalara destek vermelerine neden olmuştur. Adaletin sarsılması ve devlet eliyle gereken güven ortamının sağlanamaması o bölgedeki aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerini arttırdığı gibi geniş bir sahaya yayılmalarını da sağlamıştır. Nitekim 11 Kasım 1900 tarihli belgeye göre; 21-30 Ekim 1900 tarihleri aralığında Dersim yoluyla Merkez Ordu-yı Hümâyün'a gitmekte olan Erzurum Rusya konsolos vekili ve maiyetindeki kişileri korumakla görevli askerler üzerine Pülümür tarafında Dersim eşkıyasının ateş açtığı belirtilmiştir. Açılan ateş 3 kişinin ölümüne ve 2 kişinin yaralanmasına sebep olmuş ayrıca kişilerin tüm mal ve eşyaları da yağmalanmıştır. Bu konunun araştırılması için gönderilen 3 nişancı taburunun yaptığı araştırmalar sonucunda, burada bulunan 12 kısımlı ekrad köyü halkının hükümete karşı başkaldırılmış durumda oldukları ve eşkıyalar ile de iş birliği içerisinde buldukları bildirilmiştir.²⁴ Şeyh Hasanlı Aşireti eşkıyalarının bu olayda yer alıp almadığı belirtilmemiş olsa da 12 kısımlı ya da 12 parçadan oluşan ekrad köyü halkı ifadesi genellikle arşiv belgelerinde

²² "... Şeyh Hasanlı Lolanlı 'aşiretleri vergi almak efkârıyla herbar-ı ğasb-ı emvâl katl-i can itmekde iken çend gün akdem Kuzucan'ın Banceras karyeli Yako Ağa otuz müteccâsir 'aşiretiyle Cencege karyesine hücum iderek handan Hacı Muktađ Begi katl ve parça parça eyledikleri gibi çok âdemleri katl ideceklerini beyandan imanımız münselîb hayatımız tehlikededir..." BOA, BEO. 540/40479.

²³ "... Şeyh Hasanlı ve Lolanlı 'aşireti eşkıyası bi'l-'umum Gırlavik karyesine hücum iderek tasallüt itmek istemişler ise de karye-i mezbûre civârında bulunan 'asâkir-i şahâne müfrezelerine mukâvemet idemeyerek 'avdete mecbur oldukları sırada Ezvad? gediğinde olan müfrezeden evvelce bunları ta' kib için gönderilen 8 nefer 'asâkir-i şahâneye tesâdüfle bu neferleri kılıç ile ağırca cerh ve 5 neferini tutarak Zanzik karyesine kadar götürmüş ve üzerlerindeki silah ve cebhâne ve eşyayı tamamen aldıktan sonra kendülerini salıvırmış..." BOA, DH. TMIK. M. 11/79.

²⁴ "...Rus me'murlarıyla 'asâkir-i şahâne üzerine hücum iderek üç neferin şehadetine ve iki neferin mecrûhiyyetine sebebiyet viren ..." BOA, Y. PRK. ASK. 165/46.

Şeyh Hasanlı Aşireti için kullanılmıştır.²⁵ Bölgede yaşayan halkın eşkıyalara destek vermesi bir dizi olumsuzluklara sebebiyet vermiştir. Bu olumsuzlukların başında eşkıyaların buldukları yerde rahat hareket edebilmeleri, yeme, içme vs. temel ihtiyaçları konusunda yardım bulmaları, kişilerin saklanmaları için yer temin edilmesi, ihbar edilmeme vs. gibi hususlar bulunmaktadır. Eşkıyalar, yukarıda saymış olduğumuz bu destekler ile buldukları çevreden daha geniş bir alana yayılma olanağı bulmuşlardır.

Çalışmamız içerisinde bölgenin fiziki durumunun da eşkıyalar tarafından avantaj olarak kullanıldığı bilgisini vermiştik. Eşkıyaların bu fiziki durumu nasıl kullandıkları ve ne gibi avantajlar elde ettikleri 31 Ekim 1900 tarihli arşiv kaydında görülmektedir. Bu arşiv kaydı bir önceki örneğimizin devamı niteliğini taşımaktadır. Rus konsolos vekilinin önünü keserek çatışmaya sebep olan Dersim eşkıyasının sarp ve zor olan dağ ve mağaralara firar ettikleri ve buralarda gizlendikleri belirtilmiştir. Bu sebeple eşkıyaların yakalanmaları için ne tedbir almaları gerekiyorsa alınması istenmiştir.²⁶ Bölgenin fiziki şartlarını bilen eşkıyalar gizlenmek için zor ve sarp dağları seçmesi yakalanmaları için alınan tedbirleri etkisiz hale getirmiştir.

2. Eşkıyalık Faaliyetlerinin Önlenmesi İçin Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti, 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın ortalarında Şeyh Hasanlı Aşireti ekrağ eşkıyalarının birçok olumsuz davranışları ile karşılaşmıştır. Bu durumlar karşısında kayıtsız kalmayarak bir dizi önlemler almıştır. Fakat alınan önlemlerin caydırıcılığı, devlet memurlarının görevlerini layıkıyla yerine getirip getirmediği, atanan memurların becerileri, eşkıyaların engellenmesi hususunda gerekli birlikteliğin sağlanıp sağlanmadığı hususları da bu bölgenin kontrol altına alınması hususunda önemlidir.

Osmanlı Devleti, Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yapmış oldukları eşkıyalık faaliyetlerine karşı alınacak tedbirlere ilk olarak durumun araştırılması için asker sevki ve memur tayiniyle başlamıştır. Durumun araştırılması için gönderilen memurlar olayı araştırırken bölge halkının durumu hakkında, eşkıyayı destekleyip desteklemedikleri, bölgenin fiziki ve iklim koşullarına ve hatta yapılacak hareketlerin ne gibi zorluk içerdiğine dair bilgiler vermişlerdir. Olayın araştırılması sonucunda eşkıyaların engellenerek gerekli cezaların uygulanması için bölge asker sevk etmiştir. Fakat bölgeye intikal eden askerlerin eşkıyayı destekleyen halkla karşılaşması, bölgenin sarp ve zor dağlarının eşkıyalar tarafından sığınak olarak kullanıldığını öğrenmeleri, kimi zamanda kışın bastırması dolayısıyla yapacakları hareketin sonuçsuz kalmasına sebep olmuştur. Bunun dışında eşkıyalar ile girdikleri çatışmada başarı göstererek bu kişilerin yakalanarak hak ettikleri cezaları almalarını sağladıkları da görülmüştür. Osmanlı Devleti olumsuz davranışlarda bulunan eşkıyalara ve yandaşlarını engellemek için; kefil sistemini kullanmış, sürgün, idam, görevden azletme gibi tedbirler almıştır. Ayrıca affedilen aşiret üyelerinin olduğu da görülmektedir.

13 Şubat 1782 tarihli arşiv belgesinde, Şeyh Hasanlı Aşireti'nin buldukları bölgede asayişin sağlanması için Silahdar Mustafa'nın başbuğ olarak tayin edildiği ve Ducek, Etrik ve Ovacık'da eşkıyalık yapan Şeyh Hasanlı, Gevanlı ve Disimli eşkıyalarının ve onlara bağlı kişilerin yakalanarak idam edilmeleri istenmiştir. Firar eden olursa dahi oturdukları yerlerin yakılması ve eşkıyalıklarına son verilmesi istenmiştir. Eşkıyaların bu yerlerdeki zulümleri

²⁵ "...öteden beru hâl-i 'isyan ve şekavette bulunan ve 12 pâre karyeden 'ibâret olan Şeyh Hasanlı nahiyesi ekrağı dâhi eşkıyâ ile silah-bedest şekavet olduklarıçün eşkıyanın mikdarı hayli tezâyüd eylemiş idi..." BOA, Y. PRK. ASK. 165/46.

²⁶ "...eşkıyâ-yı merkûmenin buldukları mevâki Dersim'in en meni' ve hâkim bir mıntkası olduğu gibi vakı'a-i ma'rûzede müdahili olmayub..." BOA, Y. PRK. ASK. 165/46.

bittikten sonra burada oturan halkın eşkıyaları tekrar buldukları yere almamaları için birbirlerine kefil olmaları sağlanmıştır. Bu kefil sistemi sonrası halk içinden kimse olumsuz bir davranış gösterecek olursa 15 bin kuruş vereceği gibi bu kâfi görülmeyle haklarından gelineceği söylenmiştir. Ayrıca Kiğı kazası köylerinde sakin olan birçok ulema, suleha, imamlar, hatipler ve ahali olumsuz bir davranışları olduğu zaman devlete 25 bin kuruş ödeyeceklerini kabul etmişlerdir. Bu şartı Ovacık kaza kuralarında yaşayan halk da kabul ederek birbirleri için kefil olmuşlardır.²⁷ Bu belgeye göre Osmanlı Devleti'nin eşkıyalarla başa çıkmak için ağır tedbirler aldığı görülmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda bu bölgelerde hala eşkıyalık faaliyetlerinin devam ettiğini gösteren belgelerin olması bu tedbirlerin başarısız olduğunu göstermektedir.

Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yaptığı taşkınlıkların önlenmesi için idam gibi ağır yollara da başvurulduğu görülmektedir. Nitekim idam edildiklerine dair Haziran 1798 tarihli belgede çok uzun zamandan beri eşkıyalık yaparak etraf kazaları zapt etmeye çalışan Şeyh Hasanlı ve Disimli ekradının yola getirilmeleri için buldukları yere asker sevk edildiği, yapılan çatışmada eşkıyalardan 18 kişinin yakalanarak başlarının kesilip Der-Saadet'e gönderildiği görülmektedir.²⁸ 9 Mart 1807 tarihli diğer bir belgede ise; yaptıkları zulüm ve eşkıyalık sebebiyle Şeyh Hasanlı ve Disimli ekradı üzerine memur tayin edildiği ve eşkıyalar üzerine gönderdiği askerlerin galip gelmesi sonucu 18 kişinin başının kesilerek gönderildiği bilgisi verilmektedir. Ayrıca kesik olan bu başların ibret olması için Bab-ı Hümayun'a²⁹ konulacağı bilgisi verilmiştir. Şubat 1808 tarihli diğer bir belgede ise Çemişgezek ve Çarsacak kazaları civarında olan Şeyh Hasanlı ve Docik ekradı eşkıyasının çok uzun süredir kaza ahaliilerine hasar verdiklerini ve bu sebeple Maden Emni Yusuf Ağa'nın askerler ile eşkıyalar üzerine gittiği bildirilmiştir. Bunun sonucunda eşkıyalardan 60 kişinin başı kesilerek ibret olsun diye Pişegah-ı Bab-ı Hümayun'da yuvarlanarak teşhir edileceği bilgisi verilmiştir.³⁰ Yazıldığı üzere yapılan idamların eşkıyalık faaliyetlerini bitirmediğini ama bu duruma engel olmak ve gözdağı vermek maksadıyla yapıldığı görülmektedir. Bir diğer örnekte 8 Mart 1840 tarihli belgede buldukları bölgede huzursuzluk çıkartarak fitne ve fesada sebep olan Şeyh Hasanlı ve Disimli eşkıyalarıyla ittifak eden Çemişgezekli Yusuf adlı eşkıyanın defedilmesi için Maden Emni Mustafa Paşa'nın görevlendirilmiş ve çıkan çatışma sonucunda 3 kişinin başlarını keserek bab-ı hümayuna gönderildiği bilgisi verilmiştir.³¹

Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yaptıkları eşkıyalık faaliyetleri sonucunda bunlara verilen bir diğer ceza ise sürgündü. Eşkıyaların sürgün edildiklerine dair Mart 1840 tarihli bir arşiv kaydında; Kiğı Sancağı reayasından Şeyh Hasanlı ve Disimli ekrad eşkıyalarının Çarsacak kazası halkını yerlerinden ettikleri, öşürlerini vermedikleri, halkın mal ve eşyalarına el koydukları ve bu durumun sürekli bir hale geldiği bildirilmiştir. Ayrıca Kızılbaş seferi başladığında bunların başka bir mezhepten olduğunun anlaşıldığı söylenmiştir. Bu kişilerin

²⁷ "... Şeyh Hasanlı, Disimli ve Gevanlı ve anlara tabi eşkıya-yı ekradın fi-mabad Kiğı kazası kurasına duhul eylememek ve bir takrib ele girmelerinin cezaları tertib olunmak üzere kaza-i merkumun bil-cümle ulema ve suleha ve emme ve hüteba ve ahali Meclis-i Şeri'ate ta'ahhüd ve birbirlerine tekfil ve hilaf-ı ta'ahhüd hareketleri zuhur ider ise canib-i miriye yığirmibeş bin gurus nezri kabul eylediklerini..." BOA, C. ZB. 22/1094.

²⁸ "... 'asâkir-i merkûme tarafına vezan eylediğinden ğayrı hîn-i muhârebede ahz olunub cezaları tertib olunan eşkıyadan bu def'a dâhi 18 nefer eşkıyanın rüus-u maktu'aları der-sa'adete irsâl olunduğu..." BOA, HAT. 80/3368-A.

²⁹ "... zikr olunan rüus-u bürîde 'ibretü's-sâirin pişegâh-ı bâb-ı hümayûnda nihâde-i câ-yı mezillet kılınacağı..." BOA, HAT. 80/3343.

³⁰ "...60 nefer ruus-u maktu'a emsâli olan eşkıyaya 'ibret için pişegâh-ı bâb-ı hümayûnlarında ğaltide-i hâk-ı mezillet kılınacağı..." BOA, C. DH. 74/3655.

³¹ BOA, C. ZB. 4/170.

Kızılbaşlara yardım ettikleri ve yaptıkları olumsuz hareketler dolayısıyla üzerlerine asker gönderildiği bildirilmiştir. Bunun üzerine Çarsancaklı Osman ve Sağıroğlu Halil tarafından Şeyh Hasanlı ve Disimli eşkıyalara 400'er tüfekçi gönderildiği görölmektedir. Eşkıyaların aileleri ile Rakka'ya gönderilerek burada iskân ettirilmesi istenmiştir.³² Belgede eşkıyalara yardımda bulunan Çarsancaklı Osman ve Sağıroğlu Halil'in eşkıyaların üzerine gidilmesi için görevlendirilen memurlardan oldukları anlaşılmaktadır. Bu memurların eşkıyaları durdurmak yerine onlara yardım etmeleri, Şeyh Hasanlı eşkıyalarının faaliyetlerinin bu bölgede bu kadar nasıl dallanıp budaklandığını göstermektedir.

Şeyh Hasanlı Aşireti'nden olup eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan ve daha sonra affedilen aşiret üyeleri de bulunmaktadır. Bu husus ile ilgili Eylül 1903 tarihli belgede; Kuzican kazasının Şeyh Hasanlı eşkıyasından olan Büyük ve Küçük Taco ve Yusuf Ağaların aman dileyip teslim olduklarını ve padişah tarafından affedildikleri telgrafla bildirilmiş ve kendilerine herhangi bir zarar verilmemesini istediklerini belirtmişlerdir.³³ Bu kadar soruna sebep olan aşiret üyelerinin affedilmesi savaş yoluyla baş edilemeyen eşkıyaların bu şekilde vazgeçirmeye çalışıldığı düşünülebilir. Nitekim Osmanlı Devleti her ne kadar eşkıyaları te'dip etme düşüncesiyle asker çıkarma, memur atama, sürgün, idam vs. yolları denemiş olsa da eşkıyalık faaliyetleri sekteye uğramamıştır. Bunun en büyük sebebi ise kanaatimizce bölgede yetenekli memurların olmaması, alınan kararların caydırıcılığının yeterli olmamasıdır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarındaki durumunun ne denli zor bir hal aldığı çalışmamızda verdiğimiz örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti sadece bir aşiretin yapmış olduğu eşkıyalık faaliyetleri uğraşmamıştır. Ayrıca ayanların, voyvodaların, devlet memurlarının başlarına buyruk hareketleri, Osmanlı Devleti'nin diğer devletler ile olan siyasi ilişkileri, o dönemde ülkenin her yerine örümcek ağı gibi yayılan aşiretlerin olumsuz faaliyetleri ile uğraşmış ve durumun genel otorite kaybına da sebebiyet vermiştir.

Şeyh Hasanlı Aşireti'nin yaptıkları faaliyetler yukarıda sıraladığımız maddelerden sadece bir tanesini içermekte olsa da Osmanlı Devleti'nin coğrafyasından bir parçasında yaşananlara baktığımızda genel durumu nasıl etkilediğini gözlemlenmiştir. Fırat Havzası'nda aşiretlerin bu olumsuz davranışlarının bölge halkının ve memurların destekleri ile geniş bir alana yayılmıştır. Ayrıca Şeyh Hasanlı Aşireti'nin bölgede bulunan diğer aşiretler ile iş birliği içerisine girerek daha da güçlendiği ve bölge halkının desteğini de almaları ile alınan tedbirlerin de etkisiz kalmasına sebebiyet vermiştir. Bölgede eşkıyalık faaliyetlerinin bu denli artması emniyet ve asayişin bozulmasına sebep olmuştur. Bu durumda canlarını, mallarını ve namuslarını kurtarmaya çalışan halkın ekonomik döngüdeki görevlerini de sekteye uğratmıştır.

Devletin bu güçleri kontrol altına alma çabaları günü kurtarma şeklinde kararlar barındırması sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Ayrıca bölgedeki iklim ve fiziki şartların bu aşirete avantaj sağlamıştır. Osmanlı Devleti, Şeyh Hasanlı Aşireti ve bu eşkıyaların bağlantı

³² "... El-hac İbrahimMübaşir tayin olunmuşıdi el-haleti hazihi mütesellim muma-ileyhin der-devleti medarına mektub ve kaimesi gelüb hülasa-i mazmununda emr-i şerifim vusulünde tarafından ve Malatya tarafından bir mikdar asker ile kalkub eşkıya-yı merkumenin olduğu (mürekkep dağılmış) ve idüb maiyetine memur olundı Çarsancaklı Osman ve Sağıroğlu Halil ŞEyh Hasanlı ve ekradının muayyen yatakları olmalarıyla itaat-i emr-i şerif eylemediklerinden ma'ada merkum Osman dört yüz nefer tüfenkçi ile eşkıyay-yı merkumeye imdad idüb dört yüz nefer tüfenkçi dahi Disimli ekradına götürdüb takviye virmeleriyle..." BOA, C. DH. 76/3766.

³³ BOA, ŞD. 1523/23.

içerisinde buldukları diğere aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerini durdurmak için farklı çözüm yollarına başvurabilirdi. Bunlar içerisinde; tayin edilen memurların, o bölgeyi bilen yetenekli memurlar içerisinde seçmelisi, bölge halkının ve diğere aşiretlerin, Şeyh Hasanlı Aşireti eşkıyaları ile olan bağını kesmek ve devletle iş birliği yapmalarını sağlamak gibi çözüm yolları sayılabilir. Ancak yapılan eşkıyalık faaliyetlerinin engellenmesi hususu genel itibarıyla başarısız olmuş ve yöre halkı ile devlet bu eşkıyalık olaylarından hem ekonomik hem de sosyal olarak olumsuz etkilenmeye devam etmiştir.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, *AE. SABH. I.* 202/13506.

BOA, *BEO.* 540/40479.

BOA, *C. DH.* 182/9086.

BOA, *C. DH.* 74/3655.

BOA, *C. DH.* 76/3766.

BOA, *C. ZB.* 4/170.

BOA, *C. ZB.* 22/1094.

BOA, *DH. MKT.* 1481/84.

BOA, *DH. MKT.* 1728/20.

BOA, *DH. MKT.* 1751/72.

BOA, *DH. TMİK. M.* 11/79.

BOA, *HAT.* 80/3368-A.

BOA, *HAT.* 80/3343

BOA, *ŞD.* 1523/23.

BOA, *Y. PRK. ASK.* 165/46.

BOA, *Y. PRK. UM.* 77/49.

Akgül, Suat, *Amerikan ve İngiliz Raporları Işığında Dersim*, 3. Baskı, İstanbul 2004.

Bardakoğlu, Ali, *Eşkıya*”, *TDVİA*, C.11, İstanbul 1995.

Çakar, Enver, *Elâzığ Baskil Yöresi Aşiretleri*, Ankara 2012.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 26. Baskı, Akaydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010.

Erlor, Mehmet Yavuz, Trabzon Vilayeti'nde Kanun Kaçakları (1856-1869), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.19 Ankara 1997.

İlgürel, Mücteba, “Osmanlılar 'da Eşkıyalık Hareketleri”, *TDVİA*, C.11, İstanbul 1995.

Onarlı, İsmail, “Şeyh Hasanlı Aşiretleri Konfederasyonu Oymak ve Obalarının Yerleşik Yörelerindeki Söylence ve İnanç Motiflerinin Nesnel ve Tarihsel Temelleri”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 14, 2000.

Saltık, Veli, “Dede Şeyh Hasanlar ile Aşiret Şeyh Hasanlar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 66, 2013.

Yılmazçelik, İbrahim, *Osmanlı Devleti Döneminde Dersim Sancağı İdari, İktisadi ve Sosyal Hayat*, 3. Baskı, Ankara 2017.

Yinanç, Refet-Mesut Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Ankara 1983.